

คอลัมน์ "จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง"

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันศุกร์ที่ 10 ธันวาคม 2536

ความสัมพันธ์ตามพันธสัญญา

รังสรรค์ ทัศนะพรพันธุ์

พ.ศ. 2549

ผมอ่านข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ด้วยความรู้สึกอันยากแก่การพรรณนา ทุกวันนี้หนังสือพิมพ์มีแต่รายงานข่าว 'ผัวฟ้องเมีย' หรือ 'เมียฟ้องผัว' ข้อหาที่ฟ้องร้องกันก็คือ คู่สมรสมีอาชญากรรมให้เกิดอาการ 'ปิติสังวาส' (orgasm) แก่กันและกัน คู่กรณีจึงต้องเสนอการพิสูจน์ในชั้นศาลว่า อาการ 'ปิติสังวาส' ก่อเกิดขึ้นเมื่อไร และก่อเกิดขึ้นได้อย่างไร รายงานดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดอาการ 'ปิตินันท์' แก่ผู้อ่านวัยหนุ่มสาวถ้วนทั่วหน้า แต่สำหรับผู้อ่านที่แก่เฒ่าเช่นผม รับรู้ข่าวทำนองนี้ด้วยอารมณ์แสนเศร้า

จารีตการแต่งงานได้แปรเปลี่ยนไปมากในช่วงทศวรรษเศษที่ผ่านมา ธรรมเนียมที่ชายหนุ่มให้สินสอดทองหมั้นแก่หญิงสาวเพื่อการใช้ชีวิตสมรสร่วมกันค่อยๆ ลายไป อย่างน้อยที่สุดในกรุงเทพฯ และเขตเมืองใหญ่ไม่มีจารีตธรรมเนียมเช่นนี้อีกแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นมาแทนที่ก็คือตลาดการสมรสที่มีดีมีงามและซับซ้อน ธุรกิจคนกลางเติบโตอย่างรวดเร็วในตลาดการสมรส และด้วยการที่ทำหน้าที่ของธุรกิจดังกล่าวนี้ ชายหนุ่มและหญิงสาวจำนวนมากมีโอกาสพบกันหลายต่อหลายคู่ลงเอยด้วยการแต่งงาน การมีเพศสัมพันธ์ก่อนการแต่งงานกลายเป็นเรื่องปกติ การแต่งงานโดยที่ไม่มีได้มีประสบการณ์แห่งอาการ 'ปิติสังวาส' ร่วมกันก่อนการแต่งงานกลับถูกตีฉันทินทา

ความสัมพันธ์ก่อนการแต่งงานเป็นข้อมูลที่ทั้งสองฝ่ายใช้ในการประเมิน 'ราคา' ของการแต่งงาน หากฝ่ายหญิงประเมินแล้วพบว่า ชีวิตสมรสให้ความสุขอันล้นเหลือและมากกว่าความสุขที่ฝ่ายชายได้รับ ฝ่ายหญิงก็จะเป็นฝ่ายเสนอสินสอดให้ฝ่ายชาย ทั้งสองฝ่ายจะต่อรองราคากันอย่างเปิดเผยและปราศจากอาการขวยเขิน มีกรณีหาไม่น้อยที่การแต่งงานลงเอยด้วยการที่ไม่มีฝ่ายใดจ่ายสินสอด แต่ 'ราคา' หรือสินสอดที่ได้รับกลายเป็นเครื่องบ่งบอกสถานะในตลาดการสมรส เพราะทางราชการได้บันทึกข้อมูล 'ราคา' ในเวลาที่รับจดทะเบียนสมรสด้วย

สถาบันการแต่งงานเปลี่ยนโฉมหน้าไปเป็นอันมาก ชีวิตสมรสมิได้มีสภาพอันยั่งยืนอีกต่อไป เพราะการแต่งงานต้องมีการทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร จารีตดังกล่าวนี้

เริ่มต้นในสหรัฐอเมริกาและยุโรปตะวันตก แล้วไหลบ่าเข้าสู่สังคมไทยตามกระแสโลกาภิวัตน์ ข้อตกลงสำคัญในสัญญาการแต่งงานมีอย่างน้อย 2 ข้อ ข้อแรกว่าด้วยช่วงเวลาของชีวิตสมรส ซึ่งยาวนานตามแต่คู่สมรสจะตกลงกัน ข้อที่สองว่าด้วยเงื่อนไขในการบอกเลิกสัญญา

คู่สมรสที่ต่างไม่แน่ใจซึ่งกันและกันมักจะเลือกกำหนดช่วงเวลาของชีวิตสมรสสั้น หากความมั่นใจซึ่งกันและกันยังมีมากเพียงใด อายุการสมรสตามสัญญาก็จะยิ่งยาวมากเพียงนั้น แต่เมื่อการใช้ชีวิตสมรสครบตามสัญญาแล้ว หากยังพึงใจที่จะใช้ชีวิตสมรสต่อไป ก็อาจต่ออายุสัญญาได้

สัญญาการแต่งงานมักจะระบุเงื่อนไขการบอกเลิกสัญญาก่อนครบกำหนดไว้ เงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งก็คือ การมิได้เกิดอาการ 'ปิตัสวัส' จากการร่วมเพศ ถือเป็นเหตุในการบอกเลิกสัญญาการแต่งงานได้ เงื่อนไขสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การมิได้ร่วมรับภาระรายจ่ายในครอบครัวตามที่ระบุไว้ในสัญญาถือเป็นเหตุในการหย่าร้างได้ จารีตที่สามที่ต้อง 'เลียงดู' ภรรยาให้ได้เหือดหายไปนานแล้ว เพราะบัดนี้ทั้งหญิงและชายต่างมีรายได้จากการทำงานด้วยกันทั้งคู่ สัญญาการแต่งงานจึงมีข้อตกลงว่า แต่ละฝ่ายต้อง 'ลงขัน' เพื่อการใช้จ่ายภายในครัวเรือนจำนวนเท่าใด คู่สมรสบางคู่มิข้อตกลงว่า หากฝ่ายหญิงตั้งครรภ์ ฝ่ายชายต้องจ่ายเงินชดเชยภาระการตั้งครรภ์แก่ฝ่ายหญิง แต่การเลียงดูบุตรติดมากจะถือเป็นภาระร่วมกัน ในบางกรณีก็มีข้อตกลงให้ฝ่ายชายจ่ายค่าเลี้ยงดูบุตรติดแก่ฝ่ายหญิง ในประการสำคัญสัญญามักจะมีข้อตกลงว่า เมื่อสัญญาลิ้นอายุลง ใครเป็นผู้รับภาระการเลี้ยงดูบุตร

สัญญาการแต่งงานจะต้องกระทำ ณ ที่ว่าการเขตหรือที่ว่าการอำเภอ ราชการจึงมีคลังข้อมูลเกี่ยวกับตลาดการสมรส และเพื่อที่จะผลักดันให้ตลาดการสมรสมีการแข่งขันที่สมบูรณ์ ทางกรมโยธาฯ ให้ประชาชนขอคู่สัญญาการแต่งงานได้ เพียงแต่ต้องเสียค่าธรรมเนียมแต่เพียงเล็กน้อย ข้อมูลที่ปรากฏในสัญญาเกือบทุกฉบับให้การเจรจาต่อรองในการทำสัญญาการแต่งงานมีความเป็นธรรมมากขึ้น อย่างน้อยที่สุดก็สามารถตรวจสอบได้ว่า "ราคา" ที่แต่ละคนได้รับจากการสมรสเป็นเท่าใด

ผมไม่เคยคาดคิดว่า จารีตการแต่งงานจะแปรเปลี่ยนไปมากเช่นนี้ ผมอดหวนระลึกถึงภาพยนตร์เรื่อง Indecent Proposal มิได้ เมื่อกว่าสิบปีที่แล้วเมื่อผมมีโอกาสชมภาพยนตร์เรื่องนี้ ผมยังอดนึกมิได้ว่า เหตุใดในสังคมอเมริกันจึงเสื่อมทรมทางจริยธรรมเช่นนี้ ในภาพยนตร์เรื่องดังกล่าว เศรษฐีอเมริกันคนหนึ่ง (Robert Redford) ต้องการเสพสังวาสกับหญิงที่มีสามีแล้วคนหนึ่ง (Demi Moore) จึงเสนอเงิน 'ค่าจ้าง' หนึ่งล้านเหรียญอเมริกัน เมื่อสามีภรรยาตอบตกลง ก็มีการร่างสัญญาสำหรับ 'การจ้างงาน' หมายฝ่ายสตรีเรียกร้องให้มี 'ข้อตกลง

เพื่อเหนียว' (Safety Clause) ว่า หากเศรษฐกิจอเมริกันเกิดหัวใจวายระหว่างการเสฟสังวาส ฝ่ายหญิงยังคงได้รับเงินค่าจ้างหนึ่งล้านเหรียญอเมริกันอยู่ดี

บัดนี้ ผมหัวเราะไม่ออก เพราะสังคมไทยได้ 'รูดหน้า' ไปถึงขั้นที่มีการให้เข้าช่วงภรรยากันอย่างแพร่หลาย ด้วยเหตุที่การแต่งงานเป็นไปตามพันธสัญญา ความผูกพันและเยื่อใยระหว่างสามีกับภรรยาไม่แน่นแฟ้น การปราศจากความเอื้ออาทรต่อกันมีผลกระทบต่อชีวิตทางเพศ รายงานการศึกษาหลายต่อหลายเรื่องค้นพบตรงกันว่า คู่สมรสส่วนใหญ่ไม่มีความสุขทางเพศ และนี่เองเป็นต้นเหตุของการฟ้องหย่าที่สำคัญ การปราศจากความสุขทางเพศเป็นปัจจัยผลักดันให้มีการเข้าช่วงภรรยา หากภรรยาต้องการเสฟสังวาสกับผู้ชายคนใด ก็อาจทำสัญญาการเข้าช่วงภรรยาโดยจ่ายเงินชดเชยแก่สามี แต่การเข้าช่วงมิได้มีเฉพาะแต่ด้านภรรยาเท่านั้น หากยังมีการเข้าช่วงสามีด้วย หญิงใดหากพึงใจสามีของผู้อื่น อาจทำสัญญาการเข้าช่วงสามีด้วยการจ่ายเงินชดเชยแก่ผู้เป็นภรรยาตามกฎหมาย ในบางกรณี สามีหากต้องการหลบหนีกับหญิงอื่น ก็ต้องจ่ายเงินชดเชยแก่ภรรยาเช่นกัน

การเข้าช่วงสามีหรือภรรยาเป็นเรื่องที่ไม่ผิดกฎหมาย เพราะกฎหมายลักษณะครอบครัวสมัยใหม่ยินยอมให้มีการทำสัญญาลักษณะนี้ นับเป็นเวลาหลายปีแล้วที่การค้าประเวณีหมดไปจากสังคมไทย เพียงเมื่อทศวรรษเศษที่แล้วนี้เอง ไม่มีใครเชื่อว่า โสเภณีจะสูญพันธุ์ไปจากสยามเมืองยิ้มได้ แต่บัดนี้โสเภณีได้สูญพันธุ์ไปจริงๆ เพราะกฎหมายมีบทบัญญัติใหม่ว่า การเสฟสังวาสโดยมีข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษร 'ไม่ถือเป็นการค้าประเวณี' แม้ว่าข้อตกลงนั้นจะมีเรื่องการจ่ายเงินชดเชยก็ตาม ด้วยบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ 'ทันสมัย' นี้เอง บรรดาช่องทั้งหลายจึงโรเนียวแบบฟอร์มสัญญาการร่วมเพศไว้เป็นต้น เพื่อให้ 'แขก' และ 'อีตัว' ลงนามก่อนการร่วมประเวณี

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ได้เหือดหายไปจากสังคมไทยจนเกือบหมดสิ้น ความสัมพันธ์ตามพันธสัญญาก่อเกิดขึ้นมาแทนที่ และแผ่ขยายไปสู่ปริมนตลต่างๆ ในสังคมไทย แม้แต่การจ้างคนใช้ยังต้องทำสัญญา แต่ความสัมพันธ์ตามพันธสัญญายังทะลวงเข้าสู่ระบบราชการและตลาดการเมืองได้ไม่มากนัก

การขยายตัวของความสัมพันธ์ตามพันธสัญญานับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ลายความสัมพันธ์ส่วนบุคคลระหว่างมนุษย์ สายใยระหว่างสมาชิกในสังคมถูกกัดกร่อนที่ละเล็กละน้อย สถาบันครอบครัวถูกสั่นคลอนอย่างรุนแรง สภาพบ้านแตกสาแหรกขาดปรากฏไปทั่ว เพราะสามีภรรยาจำนวนมากต้องแยกทางกันอยู่ เนื่องจากการหย่าร้างหรือเนื่องจากมิได้ต่อสัญญาหลังจากสัญญาการสมรสสิ้นอายุ เด็กของชาติจำนวนมากหากไม่ขาดพ่อ ก็มักจะขาดแม่ ความผูกพันระหว่างลูกกับพ่อแม่เสื่อมสลาย

ผมเฝ้ามองการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยด้วยอารมณ์อันแสนเศร้า ปราบฎการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นเป็นเรื่องไกลเกินกว่าที่ผมคาดคิด สถานการณ์นับวันมีแต่เลวร้ายลง อย่างน้อยในสายตาของผม ผู้คนที่ม่ประสบการณ์ในการมีชีวิตสมรสที่มีลักษณะ 'ทุนนิยม' ดังกล่าวข้างต้นนี้ บางคนอย่างสู่วัย 50 ปี คนเหล่านี้เริ่มคิดถึงปัญหาในอนาคตว่า ใครจะเป็นผู้เลี้ยงดูและดูแลตนในยามแก่เฒ่า ในขณะที่เด็กวัยรุ่นสมัยนี้ ซึ่งถือกำเนิดจากชีวิตสมรส 'ทุนนิยม' เริ่มมีทัศนคติว่าการเลี้ยงดูบิดามารดาไม่ใช่หน้าที่ของบุตร ในช่วงเวลาพิเศษที่ผ่านมานี้ เริ่มมีการเสนอให้ตรากฎหมายเพื่อบังคับให้บุตรต้องเลี้ยงดูบิดามารดาในยามแก่เฒ่า หรือในยามเจ็บไข้ได้ป่วยจนมิอาจทำงานหารายได้ แต่วัยรุ่นบางกลุ่มก็ได้แย้งว่า ในเมื่อพ่อแม่ทอดทิ้งลูกได้ เหตุใดลูกจึงทอดทิ้งพ่อแม่มิได้

เมื่อประมาณสองทศวรรษที่แล้ว ฟรานซิส ฟูกูยาม่า (Francis Fukuyama) มองเห็น 'ปลายทางของประวัติศาสตร์' (The End of History) บัดนี้ ผมกลับมองเห็น 'ปลายทางของทุนนิยม'